

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Сумський державний університет
Факультет іноземної філології та соціальних комунікацій
Кафедра журналістики та філології

«До захисту допущено»

Завідувач кафедри

_____ Володимир САДІВНИЧИЙ

_____ 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістр
зі спеціальності 061 Журналістика
освітньо-професійної програми Журналістика
на тему:

УСЕ МОЖУТЬ ЧОЛОВІКИ: ПРАВА ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА
В УМОВА ВОЄННОГО СТАНУ. ЛОНГРІД
Men Can Do Everything: Human Rights and Citizenship in Times of War.
Longread

Здобувачки групи ЖТ.м-21 Зубар Діани Володимирівни

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ Діана Зубар

Керівник: завідувач кафедри журналістики та філології, доктор наук із соціальних комунікацій Володимир Садівничий _____

Консультант редактор газети «Путивльські відомості» Тетяна Каушан _____

Зубар Д. В. Усе можуть чоловіки: права людини і громадянина в умовах воєнного стану. Лонгрід [Текст]: робота на здобуття кваліфікаційного ступеня магістр; спец.: 061 – журналістика / Д. В. Зубар; наук. керівник В. О. Садівничий. – Суми: СумДУ, 2023. – 31 с.

У роботі представлений авторський лонгрід, який показує проблему насильницьких затримань чоловіків працівниками військкоматів під час воєнного стану. Основна мета полягає у ретельному аналізі причин, наслідків та можливих шляхів удосконалення процесу мобілізації. Інформаційний проєкт спрямований на виявлення системних проблем та розробку практичних рекомендацій для полегшення роботи військкоматів та забезпечення захисту прав громадян.

Робота покликана підвищити усвідомленість проблем мобілізації, спровокувати обговорення та вказати напрямки подальших досліджень для покращення роботи військових структур.

Лонгрід складається із трьох основних частин: перша розповідає про мобілізацію в Україні та актуальні проблеми військових, такі як втома без ротації, небажання цивільних воювати, проблеми із поповненням рядів ЗСУ; у другій частині висвітлюється проблема насильницьких затримань та побиттів чоловіків людьми у формі, а також розкривається позиція чоловіка, який уникає мобілізації; у третій частині говоримо про системні проблеми у сфері мобілізації, а також недоліки у роботі територіальних центрів комплектування (ТЦК) і пропонуємо можливі варіанти розв'язання проблеми.

Ключові слова: війна, права людини, мобілізація, ЗСУ, мас-медіа, лонгрід, насильницькі затримання чоловіків, ТЦК.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
I. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА.....	5
1. Обґрунтування інформаційного продукту.....	5
2. Специфікація виконаної роботи.....	8
2.1. Авторська ідея.....	8
2.2. Інформаційний привід.....	9
2.3. Цільова аудиторія.....	10
2.4. Характеристика джерел фактів та інформації.....	11
2.5. Прогнозовані результати втілення.....	11
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	11
II. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОДУКТ.....	17
ВИСНОВКИ.....	27
ДОДАТКИ.....	28

ВСТУП

Сучасний контекст війни та геополітичні небезпеки вимагають уваги до проблем, що безпосередньо стосуються захисту громадянських прав та організації діяльності збройних сил. Обрана тема є **актуальною** та важливою в контексті захисту прав чоловіків, забезпечення нормального функціонування суспільства та збереження стабільності й довіри до владних структур у період війни.

Мета магістерської роботи полягає в аналізі проблеми насильницьких затримань чоловіків працівниками центрів комплектування, у визначенні недоліків роботи територіальних центрів комплектування (далі – ТЦК) та висвітленні проблем під час мобілізації. Ми маємо намір розкрити причини затримань, виявити їхній вплив, а також запропонувати конструктивні заходи для уникнення подібних ситуацій у майбутньому. Подальша обґрунтована і системна аналітика цієї теми може стати основою для впровадження позитивних змін у військових структурах та їх взаємодії з цивільним населенням.

Авторський задум полягає в аналізі причин та наслідків насильницьких затримань, а також у формуванні пропозицій щодо покращення системи взаємодії військових структур із цивільним населенням. Ми прагнемо висвітлити не лише проблему, а також визначити можливі кроки для запобігання подібних випадків у майбутньому. Разом із тим розкриваємо проблематичність ситуації, залучаючи до тексту як позицію чоловіка, який уникнув мобілізації після насильницького затримання, так і того, хто воює вже майже два роки, та втомився від цього.

Практичне значення роботи полягає у підвищенні усвідомлення цієї проблеми, аналізі причин, наслідків, а також у розробленні рекомендацій для запобігання подібним ситуаціям у майбутньому. Виявлення недоліків у взаємодії військових структур із цивільним населенням можуть допомогти привернути увагу до проблеми та сприяти забезпеченню демократичних умов співпраці з державою під час воєнного конфлікту.

I. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

1. Обґрунтування інформаційного продукту

Мета кваліфікаційної роботи полягає в дослідженні та аналізі проблеми насильницьких затримань військовозобов'язаних чоловіків на вулицях, які проводяться територіальними центрами комплектування (ТЦК). Тема стала актуальною у зв'язку з російським вторгненням, і розгляд цього питання має велике значення для захисту прав та безпеки громадян на території України. Зокрема, ми прагнемо визначити причини затримань, проаналізувати їхній вплив та запропонувати варіанти їхнього розв'язання. З огляду на загрозу з боку Російської Федерації, розв'язання цього питання є необхідним для посилення обороноздатності та захисту громадянських прав.

Матеріали з аналізом проблем роботи центрів комплектування та соціальної підтримки активно присутні в українському інфополі, адже історій із насильницькими затриманнями та роздачею повісток стає більше. Проте переважна кількість цих текстів орієнтовані на збільшення трафіку сайтів. Зокрема ЗМІ, які отримують найбільше переглядів, як от ТСН чи Факти ICTV обговорюють переважно правові особливості мобілізації чоловіків, посиляючись на закони, висвітлюють «сенсаційні» випадки затримань чи роздачі повісток у спортзалах. Також у матеріалах, що стосуються мобілізації, переважно йдеться про корупцію у ТЦК та роботу військово-лікарських комісій (ВЛК). Під час аналізу теґу «мобілізація» на сайті tsn.ua можна помітити, що переважна кількість заголовків стосуються заяв та постів у Facebook народної депутатки Мар'яни Безуглої; пояснень про права чоловіків під час мобілізації від юристів; «скандалів» з повістками у громадських місцях та заяв політиків чи військових. ЗМІ інформує про події, проте не створює аналітичних матеріалів, які б комплексно розглядали проблеми, що стосуються мобілізації, насильницьких затримань чи порушень прав чоловіків. Частина таких матеріалів клікбейтні та мають на меті охопити якомога більше аудиторії через гучний заголовок.

Наприклад «Як ловитимуть ухилянтів: гучна заява Кіма, яка шокує всіх чоловіків», «“Прирівняти до чоловіків”»: скандальна нардепка шокувала заявою про мобілізацію жінок», «На Львівщині з матюками і погрозами вручили повістку священнику: новий скандал із ТЦК», «Мобілізація по-новому в Україні: справи ухилянтів переглядають і саджають за ґрати» тощо [4, 5, 7, 20].

Комплексно проблему роботи центрів комплектування та соціальної підтримки досліджував у колонці для LB.ua [Віктор Кевлюк](#). У своїй серії матеріалів «Упіймай військкома» він говорив про перевірку ТЦК, корупцію, «казкові» висновки ВЛК, недоліки в системі проведення мобілізації, медичне забезпечення, «косметичні» зміни у центрах комплектування, світовий досвід функціонування армій та комплектування війська, а також пропонував конкретні механізми змін у роботі системи ТЦК [11, 12, 13]. Кевлюк глибоко аналізує проблеми, які існують у військових структурах, посилаючись на законодавство, досвід інших країн та пропонує способи вдосконалення чинної системи мобілізації.

Видання «Радіо свобода» звертає увагу на права чоловіків у контексті мобілізації, говорячи про можливість звільнення зі служби. Так, у матеріалі «Влада готує нові правила демобілізації та мобілізації: розповідаємо, що можуть змінити» автор звертає увагу на законопроекти, що стосуються демобілізації та пропозиції парламентарів щодо цієї теми [6].

А у матеріалі «Хабарі і «дика мобілізація»: чи зможе Україна після корупційних скандалів змінити систему військкоматів» йдеться про насильницьку мобілізацію чоловіків та викрадення посеред вулиць на тлі скандалів про збагачення працівників ТЦК, паралельно аналізуючи проблему неможливості демобілізації чинних військових, які перебувають на фронті [18].

У нашому дослідженні акцент зроблений на проблемі насильницького затримання, її першопричинах, недоукомплектованості бригад для ведення бойових дій, а також недосконалості роботи центрів комплектування.

Ми використали методи інтерв'ювання постраждалих, а також експертів у військовій сфері для виявлення причин насильницьких затримань на вулицях.

Позиція військовослужбовців щодо мобілізації також є важливою у нашому дослідженні, оскільки це розширює контекст та демонструє реакцію на такі затримання. У лонгріді також представлена історія чоловіка, якого утримували у центрі комплектування, але якому вдалося уникнути мобілізації. Вона необхідна, аби розкрити причини небажання чоловіків йти на війну.

У магістерській роботі також використані методи аналізу для дослідження теми порушення прав чоловіків під час мобілізації через публікації в українських медіа.

2. Специфікація виконаної роботи

2.1. Авторська ідея

Авторська ідея – це унікальна концепція або основний зміст, що є результатом творчого процесу автора. Це оригінальне бачення проблеми, яке автор пропонує для вивчення, аналізу або розв'язання через свій особистий підхід, дослідження, аргументацію чи новий погляд на предмет. Авторська ідея є основою твору чи дослідження і відображає унікальність думок та підходів саме цього автора до обраної теми.

Авторська ідея часто відображає унікальний погляд автора на предмет дослідження та сприяє тому, щоб матеріали на схожу тематику були унікальними та мали різні акценти. Вона може включати новий погляд, незвичайний метод аналізу або оригінальність висновків. Авторська ідея також може виявлятися у новій методології дослідження, оригінальному підході до аналізу даних, нових відкриттях у розумінні проблеми чи внеску у розвиток концептуального обрамлення теми. Це інтелектуальний результат, який відображає унікальність та особистісну інтерпретацію автора у вибраній сфері.

Основний акцент у нашій роботі – це виявлення проблематики та впливу насильницьких затримань чоловіків в умовах війни. Наша робота містить унікальний підхід проблеми, аналіз аспектів, які недостатньо висвітлені в українських ЗМІ, та перспективи для вирішення проблем. Ідея полягає у виявленні системних причин насильницьких затримань чоловіків, підкресленні недоліків і проблем у функціонуванні центрів комплектування, а також включає аналіз і можливі шляхи подолання перешкод, що допоможуть у запропонованні конкретних заходів для покращення ефективності та роботи військових структур.

2.2. Інформаційний привід

Інформаційний привід – це те, що може привернути увагу читача своєю важливістю або несподіваністю, стати об'єктом громадських обговорень. Це може бути не тільки унікальна новина, а й оригінальний погляд на факти, свіже тлумачення відомих подій, альтернативні точки зору та аргументи від різних сторін ситуації.

Інформаційним приводом лонгріда стали, зокрема, аргументи від різних сторін, що стосуються теми насильницьких затримань чоловіків під час мобілізації. Він підкріплений реальними історіями чоловіків: одного з них затримували військові й він уникнув мобілізації, а інший воює другий рік та самостійно пішов до ТЦК. Лонгрід доповнений позицією військового експерта, який розкриває системні недоліки у центрах комплектування та проблеми з мобілізацією.

Цей підхід дозволяє тексту поєднувати особисті історії з фактами та експертними думками для поглиблення розуміння та зацікавлення читача у важливій проблемі. Журналісти та редактори, які цікавляться розглядом теми про проблеми в армії, можуть звертати увагу на цей матеріал для подальшого цитування.

2.3. Цільова аудиторія

Цільова аудиторія – це група людей, які становлять основний об'єкт зацікавлення текстом. Результати нашої роботи будуть корисні для правозахисників, армійських експертів, а також урядових структур для розробки ефективних заходів управління. Ця інформація також може бути цікавою для широкого кола читачів, які цікавляться військово-політичними питаннями, правами людини та державною політикою. Люди, які дбають про права людини та виявляють інтерес до питань справедливості та порушень прав, також можуть знайти для себе користь від цього матеріалу. Інші експерти в галузі військової стратегії, прав людини або державної політики можуть зацікавитися цим матеріалом як джерелом аналізу та додаткових даних для своїх досліджень.

2.4. Джерела фактів та інформації

Джерела, використані у дослідженні, є авторитетними та добре підтвердженими, зокрема, це авторитетні ЗМІ, заяви посадовців та коментарі військовослужбовців та військового керівництва.

2.5. Прогнозовані результати втілення

Очікуємо, цей лонгрід може підвищити рівень усвідомленості серед громадськості щодо проблем, які він охоплює. Це може призвести до більшої уваги до цих питань серед людей, підвищення рівня обізнаності та розуміння суті. Цей текст може стати мотивацією для влади та військових структур вжити заходів до покращення ситуації, а також викликати зацікавленість спеціалістів, активістів, дослідників та представників влади для подальшого дослідження, обговорення та можливих дій з вирішення проблем. Цей матеріал може слугувати як інформаційна база для майбутніх досліджень, публікацій або акцій з покращення ситуації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ibrahim Naber im Interview mit Selenskyjs Sicherheitsberater Oleksij Danilow. Welt. URL: <https://www.welt.de/politik/ausland/video247205486/Ukraine-Krieg-Ibrahim-Naber-im-Interview-mit-Selenskyjs-Sicherheitsberater-Oleksij-Danilow.html?icid=search.product.onsitesearch> (дата звернення: 28.11.2023)
2. Shuster S. Nobody Believes in Our Victory Like I Do.’ Inside Volodymyr Zelensky’s Struggle to Keep Ukraine in the Fight. Time. URL: <https://time.com/6329188/ukraine-volodymyr-zelensky-interview/?fbclid=IwAR3Bb4G8kpKs9pmp1JQTA93qe8HsnDIHkVdKL8mzJfgskA781oTESOn63rs> (дата звернення: 28.11.2023)
3. Troop Deaths and Injuries in Ukraine War Near 500,000, U.S. Officials Say. The New York Times. URL: <https://www.nytimes.com/2023/08/18/us/politics/ukraine-russia-war-casualties.html> (дата звернення: 28.11.2023)
4. Азізова М. Як ловитимуть ухіянтів: гучна заява Кіма, яка шокує всіх чоловіків. ТСН. URL: <https://tsn.ua/exclusive/yak-lovitimut-uhilyantiv-guchna-zayava-kima-yaka-shokuye-vsih-cholovikiv-2472775.html> (дата звернення: 7.12.2023)
5. Азізова М. “Прирівняти до чоловіків”: скандальна нардепка шокувала заявою про мобілізацію жінок. ТСН. URL: <https://tsn.ua/exclusive/pririvnyati-do-cholovikiv-skandalna-nardepka-shokovala-zayavoyu-pro-mobilizaciyu-zhinok-2471533.html> (дата звернення: 7.12.2023)
6. Бичай Р. Влада готує нові правила демобілізації та мобілізації: розповідаємо, що можуть змінити. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/shcho-mozhut-zminyty-u-pravylah-demobilizatsiyi-ta-mobilizatsiyi/32710145.html> (дата звернення: 7.12.2023)
7. Галійчук Д. На Львівщині з матюками і погрозами вручили повістку священнику: новий скандал із ТЦК. ТСН. URL: <https://tsn.ua/exclusive/na>

- Ivivschini-z-matyukami-i-pogrozami-vruchili-povistku-svyaschenniku-noviy-skandal-iz-tck-2471149.html (дата звернення: 13.12.2023)
8. Давигора О. Данілов розповів, чи будуть зміни до мобілізації в Україні. УНІАН. URL: https://www.unian.ua/society/danilov-rozpoviv-chi-varto-ochikuvati-zmini-do-mobilizaciji-v-ukrajini-12372039.html?utm_source=unian&utm_medium=read_more_news&utm_campaign=read_more_news_in_post (дата звернення: 28.11.2023)
 9. Зубар Д. Військові побили чоловіка в Одесі: у ТЦК прокоментували подію. Суспільне новини. URL: <https://suspilne.media/529565-vijskovii-pobilicolovika-v-odesi-v-ok-pivden-prokomentovali-podiu/> (дата звернення: 29.11.2023)
 10. Зубар Д. Силоміць до військкомату: що робити, якщо затримують працівники центру комплектування. Суспільне новини. URL: <https://suspilne.media/371719-vikradenna-colovikiv-v-odesi-so-robiti-akso-zatrimuut-pracivniki-centru-komplektuvanna/> (дата звернення: 29.11.2023)
 11. Кевлюк В. Упіймай військкома-3. Як має працювати система. LB.ua. URL: https://lb.ua/society/2023/08/17/570204_upiyмай_vijskkoma3_yak_maie.html (дата звернення: 7.12.2023)
 12. Кевлюк В. Упіймай військкома, або Чому не варто змінювати вивіски?. LB.ua. URL: https://lb.ua/society/2023/08/08/568930_upiyмай_vijskkoma_abo_chomu.html (дата звернення: 7.12.2023)
 13. Кевлюк В. Упіймай військкома-2. Світовий досвід. LB.ua. URL: https://lb.ua/society/2023/08/11/569478_upiyмай_vijskkoma2_svitoviy.html (дата звернення: 7.12.2023)
 14. Коршак Н. В Одесі працівники військкомату одягли кайданки на чоловіка та силоміць заштовхали до авто: інцидент розслідує ДБР. Суспільне новини. URL: https://suspilne.media/617717-v-odesi-pracivniki-vijskkomatu-odagli-kajdanki-na-colovika-ta-silomic-zastovhali-do-avto-incident-rozslidue-dbr/?utm_source=telegram&utm_medium=ps (дата звернення: 29.11.2023)

15. Кушнір М. Мобілізують силоміць: в Одеській області на блокпосту затримали 28-річного чоловіка — адвокат. Суспільне новини. URL: <https://suspilne.media/404816-mobilizuuut-silomic-v-odeskij-oblasti-na-blokpostu-zatrimali-28-ricnogo-colovika-advokat/> (дата звернення: 29.11.2023)
16. Макринська С. У Львові військкоми силоміць затягнули чоловіка до авто: у ТЦК відреагували (відео). УНІАН. URL: <https://www.unian.ua/society/uvovi-viyskkomi-silomic-zatyagnuli-cholovika-do-avto-u-tck-vidreaguvali-video-novini-lvova-12451797.html> (дата звернення: 29.11.2023)
17. Михайлов Д. «Звільнять усіх обласних воєнкомів». Зеленський провів засідання РНБО щодо результатів перевірки роботи ТЦК. Суспільне новини. URL: <https://suspilne.media/548931-zvilnat-usih-oblasnih-voenkomiv-zelenskij-proviv-zasidanna-rnbo-sodo-rezultativ-perevirki-roboti-tck/> (дата звернення: 29.11.2023)
18. Палікот О. Хабарі і «дика мобілізація»: чи зможе Україна після корупційних скандалів змінити систему військкоматів. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayina-viyna-pryzov-viyskkomaty-koruptsiya/32557411.html> (дата звернення: 7.12.2023)
19. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 21.10.93 № 3544-ХІІ. Дата оновлення: 28.06.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text>. (дата звернення: 28.11.2023)
20. Серов І. Мобілізація по-новому в Україні: справи ухилинтів переглядають і саджають за ґрати. ТСН. URL: <https://tsn.ua/exclusive/mobilizaciya-po-novomu-v-ukrayini-spravi-uhilyantiv-pereglyadayut-i-sadzhayut-za-grati-2470114.html> (дата звернення: 13.12.2023)
21. Собенко Н. Рада підтримала продовження воєнного стану та мобілізації. Суспільне новини. URL: <https://suspilne.media/612461-rada-pidtrimala-prodovzenna-voennogo-stanu-ta-mobilizacii/> (дата звернення: 30.11.2023)

22. У Зеленського назвали втрати української армії в війні проти РФ. Слово і діло. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/12/01/novyna/polityka/zelenskoho-nazvaly-vtraty-ukrayinskoyi-armiyi-vijni-proty-rf> (дата звернення: 28.11.2023)
23. Халілов Р., Кригель М., Кириленко О. «В останній штурм замість 12 людей пішло 4». Чому наявної мобілізації замало і як поліпшити рекрутинг до війська. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2023/11/1/7426610/> (дата звернення: 29.11.2023).
24. Садівничий В. О. Типи, види та особливості подачі контенту крос медіа. Кросмедіа: контент, технології, перспективи: колективна монографія. Інститут журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Київ, 2017. 234 с.
25. Сушкова О. М., Медвідь О. М. Прагмалінгвальний потенціал світових новин. Innovative pathway for the development of modern philological sciences in Ukraine and EU countries : Scientific monograph. 2022. Volume 3. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”. С. 241-265/
26. Котляр Т., Садівничий В. «Біологічна зброя» у пропагандистській антиукраїнській війні: мас-медійний чинник // *Сучасний масовокомунікаційний простір: історія, реалії, перспективи* : збірник наукових праць II Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих науковців, м. Суми, 25–26 травня 2023 р. / відп. за вип. В. О. Садівничий. Суми : Сумський державний університет, 2023. С. 53-58.
27. Kostusiak N., Shulska N., Sadvynychyi V., Sydorenko N., Zdikhovska T., Iovkhimchuk N., Bondarenko O. Metaphorization in the Ukrainian Media Discourse in 2022–2023: External Factors, Dynamic Processes, Communicative and Intentional Dimensions. AD ALTA. 2023. Vol. 13, Issue 2, Spec. Issue XXXV. P. 40–46.

II. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОДУКТ

Насильницькі затримання, корупція та втомлені військові: що відбувається з мобілізацією в Україні й хто в цьому винен

«Мобілізація потрібна, як повітря»: як працює українська армія з початку повномасштабної війни

З початку повномасштабного вторгнення Верховна Рада вісім разів [продовжувала](#) дію воєнного стану та загальної мобілізації в Україні. Під час цього періоду мобілізації підлягають усі громадяни віком від 18 до 60 років (переважно чоловіки), які придатні для виконання військового обов'язку. У першу хвилю більшість призовників були добровольцями: черги біля центрів комплектування були частим явищем, проте з часом у медіа почало з'являтися все більше повідомлень про те, що чоловіків, які добровільно не стали на облік з початком вторгнення, силоміць затримують та відвозять до ТЦК, де утримують та змушують вступати до лав ЗСУ.

Відповідно до закону «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», громадяни України зобов'язані з'являтися за викликом до територіального центру комплектування та соціальної підтримки для взяття на військовий облік. Громадяни, які перебувають у запасі і не призвані на військову службу або не залучені до виконання обов'язків щодо мобілізації за посадами, передбаченими штатами воєнного часу, під час мобілізації, можуть бути, відповідно до закону, залучені до виконання робіт, які мають оборонний характер.

Українська влада не розкриває кількості мобілізованих людей, проте стверджує, що процес призову не зупинявся. За [словами](#) секретаря РНБО Олексія Данілова, змін до мобілізації очікувати не варто і всі процеси відбуваються відповідно до затверджених 24 лютого 2022 року меж:

«Мобілізація відбувається спокійно, і ті обсяги, які потрібні для наших Збройних Сил, ніколи не перетинали ту позначку. Більш того, ми жодного місяця не виходили на ті показники, які затверджували. Військові беруть наших

військовослужбовців і вони призивають рівно стільки, скільки їм потрібно для виконання завдань», – заявив він у серпні 2023 року.

Українська сторона також офіційно не коментує число втрат, адже під час повномасштабного вторгнення ця інформація вважається державною таємницею. Проте The New York Times із посиланням на американських чиновників станом на серпень 2023 [оцінює](#) рівень втрат з українського боку приблизно 70 000 загиблих та від 100 000 до 120 000 поранених.

«Наша армія не настільки велика, щоб говорити про втрати у 70 тисяч солдатів. У тих, хто навів такі цифри, вочевидь немає точної інформації про ситуацію в нашій країні. Незрозуміло, чому шановні журналісти поширюють таку дезінформацію про наші втрати», – [заявив](#) тоді Олексій Данілов німецькому виданню Welt.

Востаннє втрати ЗСУ озвучували наприкінці минулого року: радник ОП Михайло Подоляк [повідомив](#), що вони становлять 10-13 тисяч військових. У документах Пентагону, які були опубліковані на початку року, українські втрати оцінювалися у більш ніж 17 тисяч загиблих.

Наприкінці жовтня 2023 американський журнал Time [опублікував](#) матеріал про проблеми, з якими стикається президент Володимир Зеленський під час війни. Автор зацентрував на проблемах з мобілізацією. За його словами, «у міру того, як у країні активізувався призов на військову службу, у соціальних мережах поширюються історії про призовників, які витягують чоловіків із поїздів і автобусів і відправляють їх на фронт». Тоді Саймон Шустер заявив, що у деяких родах військ дефіцит особового складу став ще страшнішим, ніж дефіцит зброї та боєприпасів.

Публічно влада в Україні не говорить про брак людей на передовій, проте про потребу в мобілізації та поповненні рядів збройних сил неодноразово наголошували командири бригад. Для поповнення в Україні проводять рекрутингові компанії, наприклад, «Гвардія наступу», яка мала на меті формувати штурмові бригади, та рекрутинг у 3-ю штурмову бригаду, постери та реклама з якою є ледь не в кожному великому місті України.

Попри це мобілізовані військовослужбовці скаржаться на втрати та втому від перебування на позиціях без ротації.

Бойовий медик одеської 126 бригади тероборони Максим служить від початку повномасштабного вторгнення. У лютому 2022 він пішов до центру комплектування, аби оновити дані, та потрапив під мобілізацію. З того часу кількість військових у його бригаді зменшилася.

Під час призову в його роті було більше 100 людей, а у батальйоні близько 550. Загалом бригада налічувала майже п'ять тисяч людей, але за період з січня по травень 2023 року за різними особистими причинами списалися 450 осіб, каже військовий:

«За пів року майже батальйон просто пішов. І це лише за першу половину року. Цей процес продовжується, багато людей не хочуть служити та шукають опції, як звільнитися (загалом я їх розумію), плюс пораненні, вбиті – нас стає менше і менше, а поповнення немає».

Війна триває, а отже потрібні підготовлені та навчені люди, проте їх не більшає, розповідає Максим:

«Мобілізація потрібна, як повітря. У нас менше живої сили, озброєння, фінансів. А якщо зброя та гроші – це питання імпорту, то солдати – це наш внутрішній ресурс. Потрібно розуміти, що навіть якщо кожен буде донатити все, що має, і буде все що потрібно – все одно потрібен той самий піхотинець в касці з автоматом в окопі. І його не замінять ні дрони, ні F16. І це головний аргумент, чому потрібно проводити мобілізацію. Може не треба ловити на вулицях, чи стерегти когось в торговельних центрах. І, може, ця мобілізаційна кампанія має працювати інакше. Я не певен як. Я знаю ключове – мені потрібна людина тут і поряд».

За словами бойового медика, поки військові на фронті не скінчилися, у тих, хто лишився в тилу, є час підготуватися і підвищити свої шанси вижити в цій війні.

«Найбільше мене лякає ідея, що ця війна не стосується тих, хто залишився вдома. Що це справа якихось міфічних «військових», які, мабуть, народилися з

автоматами і гарматами. І яким не хочеться жити, тому вони пішли на передову. Бо якщо тилу не потрібна ця війна, то може простіше скласти зброю? Головне не ризикувати своєю головою. Головне, щоб не знизився комфорт їхнього життя. Головне, щоб ніхто не порушив їхній затишок», – говорить Максим.

За його словами, черги до центрів комплектування закінчилися ще у травні 2022. Багато вмотивованих хлопців та дівчат, котрі пішли першими, загинули:

«І мені здається, що або ми повинні продовжувати те, заради чого вони загинули, або не потрібно було починати. Бо чесно, ми втомилися. У мене хлопці з трьома-чотирма контузіями повертаються воювати. З переломами, та осколками повертаються в стрій. Інколи без кінцівки повертаються назад. І роблять вони це не тому, що їм подобається таке життя, а тому що нема кому нас міняти».

Максим воює на Херсонщині, проте приїжджав до Одеси у відпустку та на реабілітацію. Для нього ці два регіони кардинально відрізняються між собою:

«У рідній Одесі я бачу забиті ресторани, бари та клуби. У Херсоні я бачу кров і занепад. І це ніби два різні світи. І один світ намагається не дивитись на інший, щоб «не пускати негативних думок». І коли ти приїжджаєш додому у формі, ти бачиш, як чоловіки прибирають погляд, щоб не дивитися тобі в очі. Усі все розуміють, проте так не має бути».

Максим каже: переважну більшість військових мобілізують у селах. Припускає, що роблять це для того, аби не провокувати більше невдоволення населення великих міст:

«Чи простіше знайти, чи важче відкупитись – я не знаю. Але переважна більшість – це хлопці з області. В ТрО більше з міста трішки, просто тому, що коли ми йшли до ТЦК, багато йшло свідомо в ТрО, бо на той момент ТрО не виходила за кордони області. Пізніше змінили закон і ТрО як частина ЗСУ виконує завдання будь-де, але назад дороги вже не було».

Максима дратують тези про те, що чоловіки не йтимуть воювати, поки на війну не підуть депутати чи поки в Україні є корупція:

«По-перше, навіть якщо б усіх цих проблем не було, ці люди ніколи не ризикнуть собою, бо це відмазки, а їх знайти зовсім не важко, завжди буде щось інше. А по-друге, я не бачу, як наші внутрішні проблеми корелюють з намірами росні. Будуть чи не будуть тут еліти, вкрадуть чи не вкрадуть гуманітарку – ворог буде стріляти, вбивати, гвалтувати, катувати. І єдине, що може не дозволити йому це зробити – це його смерть. Тому такі аргументи для мене просто смішні».

Максим вважає, що у ситуації з повномасштабним вторгненням Росії є тільки два можливих варіанти розвитку подій:

«І останнє: або це наша війна і вона стосується кожного і ми робимо все, що можемо, і все, що потрібно, або складаємо зброю і йдемо додому, їдемо за кордон і шукаємо собі нову Україну. Тут нема іншого вибору», – каже бойовий медик.

Насильницькі затримання: як це відбувається та як чоловіки уникають мобілізації

Пік історій про насильницьке затримання чоловіків людьми у формі [розпочався](#) взимку 2023 року – тоді у телеграм-каналах масово почали з'являтися відео із тим, як людей заштовхують у автівки. У центрах комплектування подібні випадки або відмовлялися коментувати, або називали фейками.

Зараз у формі схожій на військову чи в камуфльованій може бути вдягнений хто завгодно. Спровокувати таку ситуацію і зняти її на відео може хто завгодно», – заявила у лютому 2023 року начальниця пресцентру Сил оборони півдня Наталя Гуменюк.

Для одного із затримань в Одесі військовозобов'язаного працівники ТЦК [використали](#) машину швидкої допомоги. У повідомленні місцевого ТЦК заявили, що використання такого авто не містило порушень чинного законодавства, але надалі автомобіль із зовнішніми ознаками швидкої медичної допомоги в заходах оповіщення не використовуватимуть.

«Всі інші знімки та відео, які пропагандистські та сепаратистські елементи в соцмережах і засобах масової інформації намагаються видати за фіксацію

фактів роботи ТЦК та СП зі спеціалізованою автівкою, є недостовірними і сфальсифікованими, спрямованими на зрив мобілізації та розхитування настроїв суспільства», – зазначили там.

Попри заяви про те, що випадки – фейки, історій почало з’являтися все більше. Затримані розповідали про те, що їх примушують підписувати порожні бланки військово-лікарської комісії та утримують силоміць у ТЦК.

З часом випадки незаконного затримання почали визнавати та розслідувати. Зокрема, ДБР зайнялося випадком, який трапився в Одесі. Працівники військкомату спільно з правоохоронцями одягли кайданки та силоміць заштовхали в авто чоловіка за нібито відмову від отримання повістки. Кримінальне провадження відкрили за фактом перевищення військовими та правоохоронцями службових повноважень.

Переважно у центрах комплектування публічно заявляють, що «встановлюють подробиці конфлікту» чи встановлюють дисциплінарні покарання для співробітників, які займалися затриманням. Це, зокрема, стосувалося побиття групою військових чоловіка в Одесі.

Чоловіки, яких затримали на вулиці, і які відкупилися від мобілізації, переважно не хочуть розповісти про це, проте мережею інтернет гуляють цифри, що це коштує від чотирьох до семи тисяч доларів. Історією одного з таких затримань поділився волонтер Олексій. За його словами, він приїхав з Києва до Черкас у відрядження, на виході з вокзалу його зупинили четверо людей у військовій та поліцейській формі.

«Мене попросили показати документи, я показав паспорт та наказ на відрядження. Вони попросили військовий квиток, я його не брав з собою. Сказали, що треба проїхати з ними для уточнення даних. Я відмовився, сказав, що за 20 хвилин мені треба бути в центрі крові. Вони сказали, що це поруч з центром крові і що це займе 15 хв. А якщо я не поїду то поліцейські заберуть мене у відділок поліції. Довелось погодитись», – розповів чоловік.

Олексія повезли до ТЦК, де знову ставили питання та переглядали документи. Серед них знайшли волонтерське посвідчення:

«Він почав звинувачувати мене в тому, що я брешу, мов, чого це я тут волонтер. Але кажу, що приїхав у відрядження. Я намагався пояснити, він перебивав, кричав і погрожував, що відправить в Бахмут. Мені треба було у туалет але мене він не відпускав, казав, що в туалет тільки після медкомісії. Посуті він мене просто залякував, але не пояснював в чому справа. Потім він вийшов і зайшов інший військовий, він спілкувався ввічливо, я йому знову все пояснив. Він намагався мене вмовити пройти медкомісію тут, я відмовлявся».

Олексій каже, що його тримали у ТЦК близько чотирьох годин та не пускали до туалету. Періодично «запрошували» пройти медкомісію, а потім видали повістку, щоб з'явився до ТЦК у Києві. Мобілізації чоловіку вдалося уникнути, вступивши до університету. Зробив це, бо «не хоче віддавати свою свободу»:

«Більшість робочого часу я займаюсь волонтерством. Це допомога військовим, гуманітарні місії, відбудова будинків, культурні проекти. Мені подобається те, що я роблю і з ким це я роблю. Не хочу віддавати цю свободу, тому поки не хочу мобілізуватись у армію», – каже чоловік.

Як в Україні провалили мобілізацію

Без мобілізації Україна не зможе продовжувати воювати, вважає ветеран, полковник Збройних сил України, колишній депутат Одеської міської та обласної рад Олександр Остапенко, проте працівники ТЦК не мають права затримувати людей на вулиці. За його словами, ця проблема не проста та комплексна й виникла через те, що колишні військоммати, а потім центри комплектування та соціальної підтримки, майже не змінилися з часів Радянського Союзу та виконують ту роботу, на яку не здатні.

Зокрема, ТЦК не володіють актуальною інформацією про призовників, їхній стан здоров'я та місце проживання:

«Ця база абсолютно не оновлена, а військоммати мають завдання призвати таку або іншу кількість людей з певним військовим фахом. І це призводить до того, що вони просто викручуються. Вони просто ловлять будь-кого і

направляють у військові частини. Військові частини потім розбираються чи там придатна людина, чи непридатна. Окрема тема – це військово-лікарські комісії, що знаходяться при ТЦК, які набрані з лікарів, які працюють у військкоматах факультативно. По суті їм взагалі глибоко байдуже у якому стані людина», – говорить військовий.

Завдання щодо нинішньої мобілізації, на думку полковника, було провалене ще з початку незалежності України:

«Тобто ніхто ж не збирався воювати. У нас навіть у 2012 році була сформована нова воєнна доктрина, де написано було, що у нас немає противника і основні завдання, які Збройні сили повинні виконувати – це там щось протидіяти. Відповідно до закону «Про Збройні Сили України», де вони мають зобов'язання у сфері воєнної безпеки, збереження суверенітету, територіальної цінності, недоторканності кордонів нашої держави, а у воєнній доктрині таких завдань навіть не було».

Саме це проблемні питання, за слова експерта, призвели до систематичної неготовності до процесу мобілізації, за яку зараз замість центральних органів виконавчої влади відповідають Сухопутні війська.

Олександр Остапенко говорить: природньою функцією військкоматів є ведення військового обліку. Для цього центрам комплектування з самого початку повинні були надати доступ до, наприклад, реєстру виборців України, де є перелік всіх громадян. Центри комплектування мали забезпечувати актуалізацію даних чоловіків, проте не мали жодного механізму для цього, а тепер не здатні виконувати ті функції, яких від них вимагає війна.

За словами полковника, є люди, які готові воювати, але самі не підуть, а чекають виклику, але для цих людей має працювати прозорий державницький механізм мотивації:

«Не просто, що у нас зараз є якесь умовне збереження робочого місця, знижка на комуналку й безкоштовний проїзд у громадському транспорті. Ця система мотивації значно суттєвіша і стосується не тільки військовослужбовців, а й їх родин. В українських реаліях – це величезний комплекс робіт для того, щоб

люди з бажанням йшли в збройні сили і знали, що якщо не дай Бог з ними щось відбудеться, то це не просто 15 млн через рік, а це будуть дійсно гарантії його родині, що вона не буде зубожіла».

Ще одна проблема, яка існує у центрах комплектування, – корупція. Після скандалу з одеським військкомом Євгеном Борисовим, якого звинувачують у присвоєнні рекордних 188 мільйонів, Президент Зеленський [заявив](#) про звільнення всіх обласних воєнкомів за підсумками засідання РНБО. За його словами, було відкрито 112 кримінальних проваджень проти посадовців військкоматів та вручено 33 підозри. Замість звільнених військкомів призначили поранених військових. Проте Олександр Остапенко ставить таку стратегію під сумнів:

«Ми міняємо зараз керівників територіальних центрів на тих, хто воював, хто мав поранення. Це вже було в Україні в 14-му році і тепер, виходить, ми міняємо поранених на поранених. І питання ще не в людях. Система повинна так працювати виходячи з того, що будь-яка людина може вкрати. Будь-яка людина може здійснити корупційну дію. Просто сама система повинна мати такі механізми контролю і морально так працювати, щоб це було зробити ганебно. Те, що ми міняємо одних людей і інших, нічого не дасть».

За словами полковника, військові, які були на полі бою, не такі ефективні у центрах комплектування, а колишні військкоми не будуть корисними на полі бою, адже займалися у іншій сфері й мають інші специфічні знання.

«Виходить, що ми міняємо гірших на гірших, тому що навіть, якщо людина має ордени і медалі, і воювала героїчно на фронті і прибуває в центр соціального комплектування, вона взагалі не уявляє, як здійснюються заходи мобілізаційної підготовки. А людина, яка пропрацювала 10-15 років у військкоматі, вона просто забула, як це приймати військові рішення і розробляти плани бойової операції», – каже військовий.

На думку Остапенка, система має бути кардинально перебудована, але робити це під час воєнного стану важче:

«Є цілий величезний комплекс проблем, які стосуються самої мобілізації, які стосуються визначення стану придатності, які стосуються визначення фаховості людини і так далі. І цей комплекс обов'язково треба робити, враховуючи те, що навіть перемога не гарантує нам, що ми не будемо знову в такому стані, в якому вже були... Тут треба просто абсолютно кардинальні зміни. Тут треба перебудувати те, що порушує права людей, яких там затримують на вулиці. Так, порушують, тому що сформувалося «порочне коло», коли з одних вимагають, вони не можуть, а інші ухиляються і їх треба якось до чого примушувати, не маючи правових механізмів такого примусу».

ВИСНОВКИ

Ми розкрили, як забезпечуються права людини і громадянина в умовах війни. У ході виконання роботи досліджено проблему насильницьких затримань чоловіків працівниками військкоматів, яка має значення як для захисту прав громадян, так і для покращення ефективності військових структур. Аналізуючи цю проблему, звернули увагу на кілька ключових аспектів. Зокрема виявлено системні причини таких затримань, пов'язані з внутрішньою організацією військових структур, зі складністю взаємодії між військовими та цивільними органами у сучасних умовах війни, а також із необхідністю поповнювати втрати у війську.

Також у ході роботи розробили рекомендації для удосконалення системи роботи військкоматів та уникнення незаконних затримань. Однією з ключових рекомендацій є покращення комунікації між військовими та цивільними структурами, що дозволить уникнути подібних інцидентів та забезпечити ефективну роботу в умовах війни.

Загалом робота підкреслює необхідність удосконалення процесів взаємодії між військовими та цивільними структурами з метою захисту громадянських прав та підвищення ефективності дій на фронті. Наші рекомендації можуть слугувати основою для подальших обговорень та впровадження позитивних змін у цій сфері.

ДОДАТКИ

Насильницькі затримання, корупція та втомлені військові: що відбувається з мобілізацією в Україні й хто в цьому винен



Діана Зубар

12 min read · Just now



Військові на Донеччині. Квітень 2023. Фото: Instagram/libkos

Додаток 1.

За його словами, черги до центрів комплектування закінчилися ще у травні 2022. Багато вмотивованих хлопців та дівчат, котрі пішли першими, загинули:

«І мені здається, що або ми повинні продовжувати те, заради чого вони загинули, або не потрібно було починати. Бо чесно, ми втомилися. У мене хлопці з трьома-чотирма контузіями повертаються воювати. З переломами, та осколками повертаються в стрій. Інколи без кінцівки повертаються назад. І роблять вони це не тому, що їм подобається таке життя, а тому що нема кому нас міняти».



Український штурмовик на Донеччині. Вересень 2023. Фото: Instagram/libkos

Додаток 2



Люди, які прийшли за волонтерською допомогою у Лимані. Вересень 2023. Фото: Колективи солідарності

Олексій каже, що його тримали у ТЦК близько чотирьох годин та не пускали до туалету. Періодично «запрошували» пройти медкомісію, а потім видали повістку, щоб з'явився до ТЦК у Києві. Мобілізації чоловіку вдалося уникнути, вступивши до університету. Зробив це, бо «не хоче віддавати свою свободу»:

«Більшість робочого часу я займаюсь волонтерством. Це допомога військовим, гуманітарні місії, відбудова будинків, культурні проекти. Мені подобається те, що я роблю і з ким це я роблю. Не хочу віддавати цю свободу, тому поки не хочу мобілізуватись у армію», — каже чоловік.

Додаток 3

Завдання щодо нинішньої мобілізації, на думку полковника, було провалене ще з початку незалежності України:

«Тобто ніхто ж не збирався воювати. У нас навіть у 2012 році була сформована нова воєнна доктрина, де написано було, що у нас немає противника і основні завдання, які Збройні сили повинні виконувати — це там щось протидіяти. Відповідно до закону «Про Збройні Сили України», де вони мають зобов'язання у сфері воєнної безпеки, збереження суверенітету, територіальної цінності, недоторканності кордонів нашої держави, а у воєнній доктрині таких завдань навіть не було».



Військові навчання "Перспектива-2012". Вересень 2012. Фото: НикВести

Додаток 4